

Reforçar l'estat del benestar per aconseguir una societat més justa i cohesionada

Pilar Heras i Trias

Professora de Pedagogia Social de la Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ. 2. ALGUNES CONTRADICCIONS I MATISOS. 3. UN MODEL EN CONSTRUCCIÓ? 4. NO MOURE'S D'ALLÒ FORMAL O APROFITAR LES ESCLETXES. 5. ADSCRIURE'S A EUROPA I ANAR MÉS ENLLÀ. 6. LA DIFICULTAT DEL MODEL. ELS PROCESSOS QUE MARQUEN CAMINS.

1. Introducció

Hi ha valors i hi ha idees que ningú, en un règim democràtic, no gosa negar. Aquest seria el cas de conceptes com *benestar* o *cohesió social* o fins i tot *societat justa*. La qüestió és saber des d'on es miren aquests conceptes i a què respon, per a cadascú, la utilització d'aquests termes. La mesura, la dóna habitualment el pas de la idea, com a principi general i sovint més abstracte, a la concreció intencionada. I sovint la millor manera d'aclarir què es vol dir és utilitzar arguments i instruments legals. Dotar d'una llei una voluntat política ajuda molt a situar, i més si aquesta conté especificitats que deixen poc marge a la interpretació i a l'arbitrarietat. Això, en alguns casos, pot resultar contraproductiu, però quan del que es tracta és d'aspectes que afecten la vida i la qualitat de vida de les persones, el bé comú, i sobretot en temes de justícia social, el millor és que tot estigui tan clar com es pugui. Aquest és el cas de la Llei de serveis socials, per exemple, en la qual s'especifica en diferents llocs de l'articulat, el què i el com d'alguns drets socials i de les respostes en forma de serveis que s'hi corresponen. A vegades pot semblar massa mecànic: la llista per a una cartera de serveis, ho recull tot? Queden al marge aspectes que no s'han considerat? Segurament aquestes preguntes tenen molt de sentit, perquè reflecteixen realitats. Però una cartera de serveis no acaba de ser ben bé una llista de solucions a la carta. Cal anar avançant i aprofundint en allò que no s'ha resolt. L'important, però, és que estigui clar l'horitzó cap on es camina, i més si, com és el cas que ens ocupa, l'objectiu és "una societat més justa i més cohesionada".

Pilar Heras i Trias

Professora titular de Pedagogia Ambiental a la Universitat de Barcelona. Doctora en Filosofia i Ciències de l'Educació (UB) amb premi extraordinari l'any 1990. Va rebre el Premi Clara Campoamor de l'Instituto de la Mujer el 1985, per una tesi de llicenciatura sobre estereotips de gènere, la qual va rebre també l'ajut del CIRIT.

Ha estat vinculada als estudis universitaris d'Educació Social, on va ocupar el càrrec de coordinadora d'estudis i des d'on fa recerca en els diferents àmbits de la pedagogia social. També va fer recerca en el CIREM. Ha assessorat diverses institucions de l'Administració estatal, nacional, comarcal i local, i entitats del Tercer Sector, en qüestions de serveis socials, polítiques públiques, infància i adolescència, immigració, propostes de gènere, desigualtats i vulnerabilitat. Sobre aquests temes també ha publicat articles i capítols de llibres, sempre des d'una perspectiva educativa.

Ha dirigit tres mestratges de cooperació internacional entre universitats a Nicaragua i El Salvador, i a Catalunya i a l'Estat espanyol ha impartit docència en doctorats, màsters i postgraus.

Entre 2004 i 2006 va ser directora dels Serveis Territorials de Benestar i Família de Girona. Actualment forma part del Grup de Recerca sobre Infància i Famílies de la Universitat de Barcelona, és membre del Comitè d'Experts de la Llei de serveis socials, és codirectora del bloc d'infància i adolescència en risc del III Informe del CIIMU, alhora que imparteix docència en el Departament de Teoria i Història de l'Educació (UB).

Per aconseguir apropar-se a aquesta finalitat, l'aposta del govern d'entesa ha estat anar canviant la concepció d'alguns aspectes relatius al que anomenem *polítiques socials* i situar-les en el centre del discurs; un discurs que parla de responsabilitat pública i de compromisos. D'aquí ha calgut passar a la pràctica. I això que podria semblar fàcil, perquè se suposa que un govern mana i que hauria de poder efectuar els canvis que considerés convenient, no ho és gens. I no ho és perquè no es tracta de canviar només una estructura de funcionament d'un dia a dia, amb costums, inèrcies, resistències, etc. institucionals i del conjunt de la societat, cosa que ja és enormement complicada. Ni és

La Llei de serveis socials específica, en diferents llocs de l'articulat, el què i el com d'alguns drets socials i dels serveis que s'hi corresponen

només agafar i resoldre els vells i coneguts problemes i els que van apareixent i que es van fent més o menys visibles. Es tracta també de fer l'equilibri necessari perquè forces polítiques, elegides i representatives, que operen en el ventall de la democràcia i que tenen interessos diversos, moltes vegades contraposats quant al model de vida social, es posin d'acord per fer de l'acció políticocial una filigrana que permeti que la societat funcioni tot garantint els drets i exigint els deures a tota la població. Un altre cop és pertinent esmentar que, malgrat les esmenes i

el que pot haver costat de consensuar, un exemple significatiu del que diem és aquesta nova Llei de serveis socials; és l'instrument, és un resultat que conté un llarg procés de participació ciutadana en l'aprofundiment dels grans temes que havia d'incloure i que en alguns casos ha inclòs i en d'altres, no.

2. Algunes contradiccions i matisos

En tota proposta de política social que tendeix a donar contingut a l'estat del benestar, hi ha elements contradictoris. Cal saber-ho i situar-ho. En aquest sentit, Catalunya no és una excepció.

L'estat del benestar no és una estructura de ferro sense fissures ni és un vidre, paradigma de la immobilitat. El que anomenem estat del benestar respon a un sistema social d'uns determinats moments històrics, dinàmic i afortunadament carregat d'escletxes que permeten que s'hi produeixin canvis. En aquest sistema hi ha aspectes canviants que s'encavalquen en aquella mena de *pasta fullada* de què parlava l'antropòleg Alberto Cardín, amb diferents capes que coexisteixen en un mateix moment, tot fent que gairebé mai no s'esborri el que hi ha a sota quan es passa a un altre estadi de les coses. En efecte, en les polítiques socials es pot fet un gir en la manera de plantejar, en la concepció, però hi ha un temps, que pot ser més curt o més llarg, durant el qual un funcionament anterior és molt difícil que desaparegui de cop, i més si s'ha fet realitat en forma d'organització de serveis, de centres, d'equipaments, etc. o respon a pactes entre molts sectors de la societat, que no resulta senzill de replantejar. Els models de societat que s'han anat construint i fixant a partir de determinades relacions de forces, continuen sent un substrat en l'ordre social que a vegades ratlla l'absurd, però que necessita temps per produir transformacions pregones. Sobretot si es té present que no estem parlant d'una revolució social ni política, sinó de canvis en un context de democràcia parlamentària on es van proposant modificacions importants en la mateixa concepció de la vida social. Alguns d'aquests canvis es produeixen per decret, però en altres es recull un procés unànime de demanda social que quan es *legalitza* només pot representar amarrar tots els espais de la vida social, si de debò es vol efectuar el canvi. Seria el cas, per exemple, d'algunes lleis o d'alguns plans governamentals com ara el V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007, el qual, amb el seu caràcter *tossudament* transversal pot obligar a donar una altra fesomia a les relacions socials, fer donar un veritable capgirell a la realitat quotidiana en les relacions de gènere.

Anomenem estat del benestar a un sistema social de determinats moments històrics, dinàmic i afortunadament carregat d'escletxes que permeten que s'hi produeixin canvis

Hi ha moltes iniciatives que, tot i adoptar forma de lleis o de disposicions legals d'alguna mena, a la pràctica es veuen arraconades perquè es troben amb un topall de marcs més amplis, generalment també de caràcter legal, que n'impedeix la posada en marxa. Per

La tasca política per promoure el benestar de la població ha de perseguir fer més fàcil, assequible i vivible les demandes per a una millor qualitat de vida de la gent. Hauria de consistir en gestionar la complexitat de la vida col·lectiva i transformar-la en acció social i de proximitat.

Foto: Lali Sandiumenge

exemple, en la vida comunitària, a vegades el reconeixement de drets humans xoca amb determinades polítiques sobre la població immigrada, o topa amb unes lleis estatals, concomitants amb altres d'europnees, que impedeixen resoldre problemes de convivència o de reconeixement de la ciutadania d'allò més elemental. Hi ha qui es pregunta quina és la *filosofia de vol i dol* que permet que nois i noies adolescents immigrants –menors, en definitiva, segons el nostre ordenament– estiguin *entretinguts* en programes específics, aprenent un ofici o fent una formació d'aquí que no faran servir aquí, perquè seran retornats al seu país d'origen? Els preparem per buscar feina i no els permetem, per llei, que en edat laboral, puguin ni tan sols buscar-la. La contradicció que la mateixa Administració ajuda econòmicament o finança els programes d'ocupació i d'integració de les entitats que treballen amb la mainada o amb els joves que se n'han d'anar. En aquests casos, els diferents nivells d'acció social poden tenir conseqüències diverses i sovint representen contrasentits importants que s'han de resoldre, si efectivament es posen al centre de l'atenció aquests joves i el seu benestar, la convenció de drets i altres aspectes, però a la vegada es vol ser coherent amb determinades polítiques de control de fluxos migratoris. En el nus de la contradicció hi ha, però, també la voluntat de resoldre aquests contrasentit tot proposant programes (per exemple, Catalunya-Magrib) que procuren que no s'arribi a aquesta situació de desori. La qüestió és que, com més recursos, més demanda i, certament, no tots els MENA (menors no acompanyats) són marroquins ni del Magrib.

D'altra banda, parlar avui de l'estat del benestar a Catalunya sembla una paradoxa. El fet que Catalunya no tingui estat, en sentit politicoadministratiu, fa que ens haguem de moure en la realitat que els centres de decisió siguin *lluny* d'on passen realment les coses socialment, de manera que l'estat del benestar que el Govern de la Generalitat es proposa *reforçar*, segons el Pla de Govern, o té un sentit figurat o és, si de cas, l'espanyol. Això

és difícil de conjuminar amb la voluntat que les polítiques adreçades al benestar de les persones siguin gestionades i administrades des de la proximitat. La interpretació de determinades actuacions estatals d'aplicació en el dia a dia de la gent, en l'àmbit local o comarcal, pot topar amb la manera d'ordenar el sistema dels serveis que han de cobrir les necessitats a què donen resposta aquestes actuacions des de l'àmbit autonòmic o local i comarcal. Pensem, a títol d'exemple, en com es veu, des del Govern espanyol, el que ha de ser el *quart pilar del benestar* i en com es contempla des del Govern de Catalunya. Per al primer, es tracta d'implementar una llei de la dependència que doni serveis a les persones amb manca d'autonomia personal; per al segon, l'atenció a les persones en dependència és una part de la xarxa única de serveis socials de responsabilitat pública, adreçada a tota la població. I més enllà d'aquesta concepció divergent, encara hi ha l'àmbit d'aplicació: qui gestiona en darrera instància aquests serveis en l'atenció primària local o comarcal? Per tant, qui ha de gestionar el dia a dia de la problemàtica o de la necessitat concreta de ciutadans i ciutadanes també concretes, es troba amb una complicació. Certament som en una societat complexa, però aquest fet no ha de comportar una complicació. La feina política amb vista al benestar de la població, lluny de complicar-se i de complicar la vida a les persones, hauria d'implicar posar a la pràctica aquest principi del paradigma de la complexitat segons el qual l'important és saber *funcionar* en un context d'incerteses, sabent de la diversitat de punts de vista i de realitats de necessitat. Però amb la voluntat de fer més fàcil, assequible i vivible les demandes per a una millor qualitat de vida de la gent, en això hauria de consistir gestionar la complexitat de la vida col·lectiva i transformar-la en acció social i de proximitat. El més que conegut i ja força practicat con-

El Govern de la Generalitat es proposa reforçar l'estat del benestar, d'acord amb el Pla de Govern 2007-2010

La Unió Europea considera la política social com un factor productiu i planteja que més despesa social en salut i en educació representa una inversió en recursos humans amb efectes en l'economia.

Foto: Lali Sandiumenge.

cepte de la *finestreta única* en l'acció social és l'altre pas, i el més fonamental és que no es confongui l'acció social amb un dispensador de serveis que solucionin problemes.

Reforçar l'estat del benestar també pot comportar un contrasentit, perquè, malgrat la voluntat política governamental i de la societat civil, el benestar no és un *estat social* o, si es vol, col·lectiu, assolit encara; per tant, més que reforçar-lo, en realitat, el que cal és gairebé fixar-ne les bases. Mentre que des de les posicions conservadores, teòricament i en mesures concretes, s'ha considerat que l'estat del benestar ja està superat i que està en crisi, a Catalunya, com també a la resta de l'Estat espanyol, els fonaments d'aquest benestar garantit governamentalment, encara estan tot just començant. En

Pertoca al Govern definir quina és la política encaminada a tenir un impacte directe en el benestar de la ciutadania

aquest aspecte, cal que la població no es pensi que només es tracta d'invertir en ajuts, en serveis, etc. Aquesta és efectivament una necessitat. Però juntament amb això hi ha d'haver un canvi en la mentalitat de les persones, des de qui administra fins a qui és administrat, perquè la idea de benestar es pensi i es visqui, més enllà del subsidi i més enllà de la reivindicació i sense invalidar ni una cosa ni l'altra, com una *normalitat* a la qual cal que ens acostumem.

Aquestes qüestions, entre d'altres, condicionen la plena realització de l'enunciat del primer eix del Pla de Govern 2007-2010, de manera que aquest es converteix en un objectiu o un desiderat que s'ha d'aconseguir, més que no pas una realitat que s'ha de desenvolupar i ampliar amb tota garantia. La clau, però, és aprofundir en la política que té la referència en la quotidianitat, probablement amb la convicció d'estar fent una tasca que depèn de les decisions de proximitat, però tenint clar que hi ha grans constriccions que la ciutadania ha de saber i que n'ha de compartir la crítica i la recerca d'alternatives, perquè estiguem parlant de decisions de coresponsabilitat i amb el criteri de responsabilitat pública en l'acció social.

3. Un model en construcció?

Pertoca al Govern definir quina és la política encaminada a tenir un impacte directe en el benestar de la ciutadania, a base de proporcionar-los serveis o ingressos. Això és el que vol dir *política social* i la tasca de la seva aplicació té relació amb l'Administració pública de l'assistència, amb el desenvolupament i la direcció dels serveis específics de l'Estat i dels ens locals, en aspectes com la salut, l'educació, el treball, l'habitatge, l'assistència i els serveis socials. Malgrat voluntats d'anar més enllà, "es tracta de polítiques que tenen com a finalitat pal·liar determinats problemes socials o perseguir objectius que generalment són percebuts com a respostes a aquests problemes".¹

1. MONTAGUT, T. (2000): *Política social. Una introducció*. Barcelona. Ariel.

De totes maneres, com és sabut, la política social no sempre té resultats de generalització del benestar i moltes vegades no arriba on caldria, entre altres coses, perquè també depèn d'altres factors tan clau com les polítiques econòmiques. Dir que la política social té una relació fonamental amb l'economia sembla una obvietat, com ho és el fet que a vegades els límits entre una i l'altra són pocs clars. Efectivament, es tracta d'una relació difícil ja que, d'una banda, la política social diem que *utilitza* la política econòmica per dur a terme els seus objectius, mentre que de l'altra, els objectius d'acumulació de capital, traduïts en diferents formes de les polítiques econòmiques, i els de protecció social a vegades són incompatibles. Aquí cal recordar que el concepte de *creixement econòmic* no és igual que el de *desenvolupament*, ni és el mateix parlar de *desenvolupament dels països* o parlar de *desenvolupament humà*. I, de fet, aquesta és una de les preocupacions que ha tingut la Unió Europea els darrers anys: la relació entre l'econòmic i el social. L'Agenda de la Política Social de la UE en la Cimera de Lisboa del 2000 ja assenyalava com a objectiu: “una economia basada en el coneixement, més dinàmica i competitiva [...] capaç de desenvolupar un creixement econòmic sostenible amb més i millors treballs i una cohesió social més gran”.²

En aquestes declaracions hi ha un rerefons clar: la política social es veu com un factor productiu i, per tant, es planteja que més despesa social en salut i en educació representa una inversió en recursos humans amb efectes en l'economia. Les tres àrees prioritàries d'aquesta lògica són: una política social d'igualtat i cohesió social; una política econòmica competitiva i dinàmica i una política d'ocupació, de plena ocupació i qualitat del treball. Desenvolupar la plena ocupació tot creant millors treballs i gestionant el canvi cap a una economia basada en el coneixement i en el creixement sostingut, amb una baixa inflació i unes sòlides finances públiques. Això, sempre segons l'Agenda de la UE esmentada, comporta modernitzar i millorar la protecció social amb objectius clars, entre d'altres, que una alta qualitat en l'educació i en la formació, el més accessible possible per reforçar la inclusió i cohesió social, protegeixi situacions de necessitat que puguin prevenir l'exclusió i combatre la discriminació. Amb dos objectius de desplegament d'aquestes idees: les bones pràctiques en matèria de protecció social en els estats membres i afavorir la convergència a partir d'objectius mínims comuns a desenvolupar lliurement a cada Estat.

En paral·lel, la UE continua tenint sobre la taula el que se'n diu els grans eixos de lluita contra la pobresa i l'exclusió socials:

- I. Promoure l'accés a l'ocupació, als recursos, als drets i als serveis
- II. Prevenir els riscos d'exclusió
- III. Treballar a favor dels més febles
- IV. Mobilitzar el conjunt d'actors socials rellevants.

2. COM (2000), 379 final, p. 2.

I finalment això es concreta en l'Informe conjunt sobre la inclusió social,³ que destaca, com a elements bàsics:

- i. el desenvolupament d'un mercat de treball favorable a la inclusió social i fer de l'ocupació un dret per a tothom;
- ii. garantir uns salaris dignes;
- iii. lluitar contra les desigualtats en l'educació;
- iv. garantir la igualtat en l'accés a uns serveis de qualitat (de sanitat, transport, serveis socials, culturals i jurídics);
- v. garantir un allotjament digne; millorar el funcionament dels serveis socials, i
- vi. regenerar les regions més desfavorides.

Aquestes polítiques, segurament des de la signatura del Tractat de Roma, en la població europea, han anat plantejant aquests aspectes que, en definitiva, evidencien els grans obstacles per a la consecució de l'estat del benestar. La Unió Europea vol lluitar contra la pobresa i l'exclusió social, però també contra les desigualtats, a favor de l'accés als serveis, garantir drets, drets bàsics per a totes les persones i millorar les condicions dels escenaris on es desenvolupa la vida d'aquestes persones. La unió Europea reprèn la idea del capital humà dels anys setanta segons la qual invertir en les persones i les seves potenci-

Hi ha alguns principis que, si més no formalment, comparteixen els diferents estats europeus i que es plantegen també a Catalunya com a beneficiosos

alitats és una bona inversió. Avui tots els estats membres estan d'acord que el benestar és finalment una inversió i els serveis de qualitat, un factor que la garanteix. Qui és, doncs, el gran beneficiat de l'estat del benestar?

En tots aquests anys, el pols ha estat precisament entre l'economia i els models de benestar o els models socials europeus. Podem parlar d'un model comú? Podem parlar d'un *model social europeu*? Sobre quines bases s'assenta? Com repercuteix en la situació actual a Catalunya?

4. No moure's d'allò formal o aprofitar les esclertes

Afirmar que hi ha "un model social europeu" seria una mica agosarat, i més si tenim present que més enllà de les característiques de cada territori, hi ha processos d'integració, etc. en marxa amb molts diferents funcionaments. Però el que sí que és cert és que hi ha alguns principis que, si més no formalment, comparteixen els diferents estats europeus, incloent-hi l'espanyol i que es plantegen també a Catalunya com a beneficiosos.

En primer lloc, els estats europeus manifesten un "compromís amb la justícia social", fins i tot en un moment en què es posa en dubte la viabilitat de l'estat del benestar, als països

3. Comissió Europea, 2002b, p. 27-29.

amb uns sistemes socials més debilitats, hi ha una mena de solidaritat social que, encara que sigui en termes de declaració de principis, no abandona la població més necessitada. En segon lloc, es comparteix la idea que la justícia social contribueix a l'eficiència econòmica i al progrés. La política social, així, es converteix en una eina d'estabilitat econòmica i de mitigar el conflicte social.

En tercer lloc, es comparteix com a fórmula de la política social i econòmica reeixida el fet que cal involucrar els agents socials.

Amb una creença més o menys clara, en el context europeu s'admeten aquestes tres premisses com a referents del que s'ha de fer. Ara bé, com que fonamentalment es tracta de principis rectors molt generals, moltes de les realitats canviants en el conjunt de les societats europees o en cadascuna, poden propiciar factors que ajuden a argumentar-ne el no-acompliment, el reajustament, el matís, etc. de manera que acaben sent grans principis formals en perill de no ser significatius per a la majoria de la població a la qual no acaba d'arribar el benefici. Més encara, i a tall d'exemple, quan en moments com els actuals i després dels atemptats de l'11 de setembre o de l'11 de març, s'afegeix al concepte de *necessitats* el concepte de *seguretat*. Com es pregunten alguns autors com Bauman,⁴ el que caldrà veure és com s'equilibra l'estat social i l'estat de la seguretat i a on es col·loca l'estat del benestar. Si ja d'entrada és evident la prioritat o, si es vol, la influència de la política econòmica sobre la política social, aquest difícil equilibri de què parla Bauman pot esdevenir un element que perjudiqui el benestar de la població i, sobretot, el de la més vulnerable. Serà finalment una qüestió de prioritats.

No obstant això, l'opció de la *desconfiança* en els sistemes de protecció social basats en aquests principis afavoreix només qui no creu en els sistemes democràtics. D'altra banda, i sense ingenuïtat, hi ha molts espais on reflectir les necessitats i les voluntats de la gent. De manera que, si sota la idea d'*involucrar* els agents socials es produeixen estratègies de participació ciutadana, lliures, no manipulades, el contingut del principi general pot apuntar amb més o menys força cap a una direcció més real de la cohesió social i, de manera directa o indirecta, pot establir bases per a la justícia social, i aprofitar aspectes de solidaritat existents en la societat. Això, però, no es dona ni s'ha de donar des de les polítiques socials governamentals; aquestes polítiques han de possibilitar els marcs per a aquest desenvolupament. Si no, el que acabaria passant és que des dels governs es fidelitzaria la participació i seria una altra mena de manipulació.

Aprofitar les esclertes d'allò formal pot representar, per a qui no té directament el poder de decidir, una oportunitat d'incidir en la realitat social i política per al benestar individual i col·lectiu. Mentre que mantenir-se'n al marge implícitament implica donar la clau a qui decideix independentment de la ciutadania. La idea d'aprofundir en els processos que aclareixin a la població els seus drets i els seus deures, d'aprofundir en els canvis i els

4. BAUMAN, Z. (2004): *Europe. An Unfinished Adventure*. Cambridge. Polity Press.

problemes emergents, en les cares que adopta la pobresa, les discriminacions, etc., és una via que pot posar noms i cognoms als principis, a les polítiques socials i als desplegaments d'algunes de les lleis existents o a punt de ser aprovades a Catalunya, i que poden donar al país aquest caràcter de protagonista en l'estat del benestar.

5. Adscriure's a Europa i anar més enllà

Tot i que hem convingut a acceptar que no podem parlar amb prou contundència d'un model social o de polítiques socials i de benestar europeu, el que no podem negar és la tendència que marquen alguns països i que acaben donant la pauta de les declaracions que s'assumeixen com a comunes. A Catalunya, en aquests moments, les polítiques socials no han assolit encara els objectius de què hem parlat, però sí que tenen com a referència els grans arguments europeus, sobretot pel que fa a la relació entre economia i benestar.

Els criteris, en el fons, són liberalitzadors, i demostren la confiança del Govern en la concurrència de sectors privats en la satisfacció de les necessitats de la població. Els serveis, els sistemes de provisió, etc. tenen un puntal en la iniciativa privada, a vegades sense tant ànim de lucre i a vegades purament mercantil. Podem parlar d'aquest aspecte tant en el sistema de salut com en el de serveis socials o en l'educatiu. Potser el menys marcat seria aquest últim. El trencament amb la visió assistencialista i la proposta de les polítiques socials basades en el paradigma dels drets obliga a un control d'aquesta col·laboració publicoprivada que es resol en la idea, molt encertada, de serveis, en general, de responsabilitat pública, i que atorga als estaments governamentals l'obligació de respondre a la problemàtica general o en concret, en funció de disposicions legals reglamentades.

A Catalunya, el benestar ha de tendir a donar consistència integral i integradora a la xarxa social de serveis.

Foto: Lali Sandiumenge.

Les lleis de l'economia que marquen Europa en les polítiques socials, també ho fan a Catalunya. Si mirem la Llei de serveis socials aprovada pel Parlament fa poc, hi trobem que un dels arguments de pes per explicar-ne la bondat és precisament que es considera un factor d'ocupació. El cas és si es podrà revertir més la inversió en les necessitats humanes o en els criteris més estructurals. I el que és important, probablement, és la voluntat de creació d'ocupació en uns sectors de l'economia que cal reglamentar (economia submergida, per exemple, encarregada de la cura), i que cal revitalitzar en concomitència amb altres serveis com els educatius, el sector educatiu de la primera infància, per exemple, o els de salut, aspectes de la salut mental o de la sida, per posar dos exemples diferents, per tal de donar respostes des d'una visió més integral de l'atenció i a la vegada de professionalitat i de responsabilitat social. El fet que es faci efectiva la universalitat de l'accés als serveis socials i que la gent sàpiga que té dret i que no ha d'agrair a ningú el que li correspon dona una transparència a la gestió i a l'acció politico-social molt necessària per treballar amb la confiança de la ciutadania.

Més enllà de la voluntat que representa la política social entesa com a garantia de dret, en clau de descentralització i amb la participació real, a Catalunya el benestar pot tenir altres suports que, si se sumen al sistema més *convencional* de serveis, poden acabar de donar una consistència integral i integradora a la xarxa social de serveis, d'atenció, de proposició i finalitats de transformació d'algunes de les importants dinàmiques socials. En aquest escenari val la pena de contemplar el que han representat i representen per a les comarques i ciutats els plans d'inclusió, els quals poden donar contingut i coincidir amb uns plans de barris que tenen per objecte millorar la qualitat de vida de les persones que viuen en espais més deteriorats o amb menys condicions de benestar i, a la vegada, que aquestes dues iniciatives que representen els dos plans citats es trobin amb els plans comunitaris que dinamitzen, i encara ho poden fer més, espais de convivència en barris de les ciutats grans i mitjanes, potser fins i tot amb possibilitat de ser ampliat a zones rurals. Totes aquestes propostes fan una xarxa on el benestar, la qualitat de vida i, en alguns casos, la supervivència no només material, han de ser l'objectiu de *normalització* de la democràcia i la participació.

**El que en realitat
dóna consistència
a la realització de
polítiques per al
benestar són
precisament els
processos**

En aquest context, la realització en clau de quotidianitat, de resposta a necessitats de cada dia, de proximitat dels serveis, de serveis d'abast mitjà, etc. juntament amb propostes imaginatives que acostin al màxim la decisió a la cobertura de necessitats (per exemple, els PRAT)⁵ de les persones, acabarien d'arrodonir la xarxa.

5. Proposta de *petits centres* de serveis d'atenció diürna, per a la gent gran per a municipis petits. Una iniciativa que podria ser semblant, amb les modificacions corresponents i salvant les diferències, al que representen per a la mainada de 0 a 3 anys les escoles bressol.

Diversos factors, com ara el demogràfic, l'econòmic, o el de caràcter social, han provocat canvis importants en l'estructura, l'organització i les relacions socials i han anat configurant una societat que demana plantejaments diferents dels tradicionals en les polítiques socials.

Foto: Lali Sandiumenge.

I encara més enllà dels grans principis, fet que no s'esmenta explícitament i que cal recordar permanentment. Els darrers anys la necessitat ha fet que s'anessin contestant les agressions que la cultura de la violència ha anat convertint en tragèdies; contra les dones, contra la infància, contra la gent gran, etc. La insistència en els processos educatius formals i en l'educació fora de l'escola i no només adreçada a la infància i l'adolescència, sobre les maneres d'atacar aquest brutalitat, és un altre dels reptes de la política social. Eliminar tota mena de discriminació, però que en les xarxes de treball professional de caràcter social no solament es tingui en compte teòricament la transversalitat, sinó que es faci de la transversalitat i d'aquest aspecte, i d'altres de relacionats amb els drets humans, el contingut ètic de molts dels problemes que s'han de resoldre. En aquest sentit, les bases de la política social s'han aprovat també legalment, ara falta la concordança dels agents que l'han de dur a terme.

6. La dificultat del model. Els processos que marquen camins

Els factors de caràcter demogràfic, de caràcter econòmic, de caràcter social que han provocat canvis importants en l'estructura, l'organització i les relacions socials han anat configurant una societat que demana plantejaments diferents, en molts aspectes, dels que consideràriem tradicionalment recurrents en les polítiques socials. Els darrers anys s'han produït importants canvis, com ara els propiciats per la incorporació de les dones al món laboral, o els que han generat els moviments migratoris, o en la mateixa línia de relacions entre països rics i països empobrits, processos de deslocalització empresarial, nous mercats en llocs *en desenvolupament*, o també els vinculats a processos d'envelliment de la població i progressos científics i tècnics que milloren la salut; canvis que

també han influït en el que anomenem *polítiques socials*. I que, tot i que aquest concepte no necessàriament vol dir que s'hagi d'ocupar del benestar, en el cas de l'aposta governamental catalana, s'ha posat la mirada en aquests aspectes per entrar i aprofundir en l'estat del benestar com un dels eixos fonamentals. Això ha comportat parlar de *models*, de quins models s'han aplicat o s'apliquen en diferents societats.

Els *models*, que aquí no analitzarem, d'abast europeu o fins i tot d'altres procedències, ens acaben demostrant que *no hi ha model*, o, si més no, que no hi ha *El model*, i que més enllà de l'aplicació d'esquemes o de *receptes* més o menys adequades a la conjuntura mundial, i/o a la més propera, el que en realitat dóna consistència a la realització de polítiques per al benestar són precisament els processos que es duen a terme com a propostes conjuntes, com a polítiques comunitàries, com a polítiques socials que miren cap a la població.

Parlar de benestar o de polítiques socials per al benestar i la qualitat de vida, parlar de la societat sostenible, vol dir, entre altres coses, triar entre resoldre els problemes socials per poder governar o prevenir-los o resoldre'ls per al benestar de la ciutadania, o, dit d'una altra manera, resoldre les *molèsties* visuals o distorsionadores, o aprofundir en els factors que les generen. Segurament també vol dir pensar des de les necessitats de la gent i no amagar que, malgrat la voluntat d'oferir serveis per a tothom, hi ha persones amb situacions de més risc social, de desconexió de la societat, a les quals s'ha d'atendre de manera més específica, qualificada i especialitzada, sense que haguem de confondre aquesta atenció amb la totalitat de l'enfocament dels serveis i de les polítiques socials, el qual és centrar la mirada en les persones.

Parlar de benestar vol dir, d'altra banda, que quan es parla de la participació i de l'acció comunitàries s'està parlant també de l'acció política de la ciutadania. Per tant, la ciutadania estarà en el centre de l'estat del benestar i, depenent de com definim aquesta ciutadania, les polítiques de benestar tindran uns colors o uns altres.